

TURIZMDA MARKETING STRATEGIYALARI

Urunova Lutfiya Shakirivna
Uralov Shoxruxbek Asqaraliyevich
SamISI Turizm kafedrası assistenti
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
urunovalutfiya143@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada turizm sohasida marketing strategiyalarini shakllantirish va ularni amaliyotda samarali qo'llashning nazariy hamda amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Turistik mahsulotning o'ziga xos xususiyatlari, iste'molchi xulq-atvori, raqamli kommunikatsiyalar, hudud brendingi, servis sifati va mijoz sodiqligi o'rtasidagi bog'liqlik yoritiladi. Tadqiqotda qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, marketing mix elementlari va segmentatsiya usullaridan foydalanildi. Natijada turizmda marketing faqat reklama bilan cheklanmasdan, bozordagi talabni aniqlash, maqsadli auditoriyani belgilash, raqamli platformalarda ko'rinuvchanlikni oshirish, narx va servis siyosatini uyg'unlashtirish, takroriy tashriflarni rag'batlantirish kabi yo'nalishlarni bir butun strategiyaga birlashtirishi lozimligi asoslandi. Maqolada ichki va tashqi turizm bozori uchun mos strategik tavsiyalar, jumladan kontent marketingi, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn bronlash tizimlari, CRM va hamkorlik dasturlarining samarali modeli taklif etiladi.

Kalit so'zlar: turizm, marketing strategiyasi, turistik mahsulot, segmentatsiya, brending, raqamli marketing, servis sifati, mijoz sodiqligi, CRM, destination marketing.

Kirish

Turizm iqtisodiyotning ko'p tarmoqli va yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. U transport, mehmonxona, ovqatlanish, madaniyat, savdo, hunarmandchilik va xizmatlar bozorini o'zaro bog'lagan holda hududiy rivojlanishga kuchli turtki beradi. Shu sababli turizmda marketing strategiyalarini to'g'ri ishlab chiqish nafaqat alohida korxona daromadini, balki hududning investitsion jozibadorligi va ijobiy imijini ham oshiradi.

Turistik mahsulotning o'ziga xos tomoni shundaki, u moddiy va nomoddiy unsurlar uyg'unligidan tashkil topadi. Sayyoh bir vaqtning o'zida transport qulayligi, yashash sharoiti, xavfsizlik, axborotning aniqligi, madaniy tajriba, servis sifati va narxning mosligini baholaydi. Demak, turizm marketingi oddiy tovar marketingidan farqli ravishda tajriba, taassurot va hissiy qoniqish bilan chambarchas bog'liq.

Hozirgi globallashtirish va raqamlashtirish jarayonlari turizm bozorida raqobatni kuchaytirdi. Sayyohlar qaror qabul qilishdan oldin ijtimoiy tarmoqlar, bronlash platformalari, sharhlar, videokontent va bloglar orqali ma'lumot to'playdi. Shu bois turizm subyektlari bozorni chuqur o'rganishi, auditoriyani segmentlarga ajratishi, aniq qiymat taklifini ishlab chiqishi va ko'p kanalli marketing kommunikatsiyasini yo'lga qo'yishi zarur.

Maqolaning maqsadi turizm qo'llaniladigan marketing strategiyalarining asosiy turlarini tahlil qilish, ularning amaliy samaradorligini baholash hamda ichki va tashqi turizm bozori sharoitida qo'llash bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodlar

Marketing nazariyasida Kotler va Keller bozor ehtiyojini aniqlash, qiymat yaratish va uni iste'molchiga yetkazish jarayonini strategik boshqaruvning markaziy elementi sifatida ko'rsatadi. Turizmga oid ilmiy adabiyotlarda esa Middleton, Morrison hamda Holloway turistik mahsulotni paketlash, destination brendingi va xizmat sifatini boshqarish masalalariga alohida urg'u beradi. Ushbu yondashuvlar turizm sohasida marketingni kompleks va uzluksiz jarayon sifatida ko'rish zarurligini asoslaydi.

D. Buhalisning e-tourism konsepsiyasi turizm marketingining raqamli transformatsiyasi bilan bevosita bog'liq bo'lib, unda axborot texnologiyalari, onlayn bronlash, ma'lumotlar bazasi, shaxsiylashtirilgan takliflar va real vaqt rejimidagi aloqa vositalari muhim omil sifatida talqin etiladi. Pike va Goeldner esa hudud marketingi, turistlar xulq-atvori va sayyohlik destinatsiyasining brend sifatida boshqarilishi masalalarini chuqur yoritadi.

Mazkur maqolada tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, tavsifiy tahlil va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Avvalo turizm marketingining nazariy modeli tahlil qilindi, so'ngra an'anaviy hamda raqamli marketing instrumentlari o'rtasidagi farqlar qiyoslandi. Shuningdek, segmentatsiya, positioning, marketing mix (mahsulot, narx, joy, targ'ibot) va servis marketingi elementlari turizm misolida baholandi.

Tadqiqot obyekti sifatida turistik xizmatlar bozori, tadqiqot predmeti sifatida esa turizm korxonalari va hududlarda qo'llaniladigan marketing strategiyalari olindi. Tahlil jarayonida maqsadli auditoriya ehtiyojlari, mavsumiylik, xizmat ko'rsatish sifati, raqamli ko'rinishchanlik va mijoz sodiqligiga ta'sir etuvchi omillar markazga qo'yildi.

1-jadval. Turizm marketing strategiyalarining qiyosiy tavsifi

Strategiya turi	Asosiy mazmuni	Afzalligi	Qo'llash sohasi
Segmentatsion	Bozorni yosh,	Resurslar aniq	Ichki va

marketing	daromad, motivatsiya, geografiya va xulq asosida guruhlariga ajratish.	auditoriyaga yo'naltiriladi.	tashqi turizm bozorida.
Raqamli marketing	Veb-sayt, SEO, ijtimoiy tarmoq, e-mail, onlayn reklama va blogerlar bilan ishlash.	Ko'rinuvchanlik va tezkor aloqa kuchayadi.	Yoshlar, mustaqil sayohatchilar, xalqaro bozor.
Brending strategiyasi	Hudud yoki turistik korxona imijini yagona g'oya va vizual identifikatsiya asosida shakllantirish.	Raqobatda ajralib turish imkonini beradi.	Destinatsiya va mehmonxona brendlari uchun.
Hamkorlik marketingi	Transport, mehmonxona, restoran, gid va tadbir operatorlari bilan qo'shma paketlar yaratish.	Kompleks qiymat taklifi oshadi.	Paket turlar, festival va mavsumiy dasturlar.
Sodiqlik marketingi	Chegirma, bonus, qayta tashrif paketlari va CRM orqali mijozni ushlab qolish.	Takroriy xarid va tavsiyalar ko'payadi.	Mehmonxona, sanatoriy, turoperatorlar uchun.

Muhokama

Turizmدا samarali marketing strategiyasi bozordagi talabni aniqlashdan boshlanadi. Bunda sayyohning qaysi turdagi mahsulotni afzal ko'rishi, qaror qabul qilish jarayoniga qaysi omillar ta'sir qilishi va xarid qilgandan keyingi qoniqish darajasi muhim hisoblanadi. Oilaviy dam olish, ziyorat, ekologik, gastronomik, biznes yoki tarixiy sayohat kabi yo'nalishlar bir xil auditoriyaga mo'ljallanmaydi. Shuning uchun universal reklama o'rniga segmentlashtirilgan kommunikatsiya samaraliroq natija beradi.

Brending turizm marketingining eng ta'sirchan yo'nalishlaridan biridir. Turist ma'lum bir hududni avvalo obraz, assotsiatsiya va emotsional tasavvur orqali qabul qiladi. Shahar yoki maskanning tarixiy merosi, milliy taomlari, tabiat manzarasi, mehmondo'stlik muhiti va xavfsizligi uning brend kapitallarini shakllantiradi. Kuchli

brendga ega destinatsiya reklama xarajatlari nisbatan kam bo'lsa ham bozorda mustahkam o'rin egallashi mumkin.

Raqamli marketing an'anaviy usullarni inkor etmaydi, balki ularni boyitadi. Hozirgi sayyoh reklama bukletidan ko'ra mobil telefonidagi qidiruv tizimiga, video sharhlarga, xarita servislari va boshqa foydalanuvchilar izohlariga ko'proq ishonadi. Shu bois veb-saytning qulay interfeysi, ko'p tillilik, sifatli foto-video materiallar, onlayn to'lov va bronlash tizimi marketing samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Kontent marketingi turizmda ayniqsa muhim, chunki sayohat mahsuloti avval ko'rib ushlab ko'rilmaydi. Turist qarorni asosan matn, tasvir va videoda ko'rsatilgan va'da asosida qabul qiladi. Demak, mazmunli hikoyachilik, real tajribalarni aks ettiruvchi kontent, mahalliy madaniyatni jozibador tarzda ko'rsatish va vizual dizayn brendga nisbatan ishonchni kuchaytiradi.

Narx strategiyasi ham turizm marketingida sezilarli rol o'ynaydi. Mavsumiylik, talabning tebranishi, xizmat to'plamining tarkibi va raqobatchilar narxi doimo nazorat qilinishi kerak. Dinamik narxlash, erta bronlash chegirmalari, oilaviy paketlar, talab past bo'lgan davrlar uchun rag'batlantiruvchi takliflar marketing siyosatini iqtisodiy samaradorlik bilan bog'laydi.

Servis sifati marketing bilan ajralmas bog'liq. Reklama qancha kuchli bo'lmasin, joyida ko'rsatilgan xizmat yomon bo'lsa, salbiy sharhlar marketing natijasini pasaytiradi. Shu bois front office xodimlari, gidlar, transport xizmati, tozalik, tezkor aloqa va muammo yechish ko'nikmalarini strategik marketing tizimining tarkibiy qismi sifatida ko'rish kerak.

CRM va mijoz sodiqligi dasturlari turizm korxonasining uzoq muddatli ustunligini ta'minlaydi. Bir martalik sayyohni doimiy mijozga aylantirish ko'pincha yangi mijoz topishdan arzonroq tushadi. Mijozlar bazasi, individual takliflar, tug'ilgan kun yoki mavsumiy eslatmalar, qayta tashrif uchun bonuslar, sharh qoldirganlarga minnatdorchilik bildirish kabi usullar sodiqlikni oshiradi.

Mahalliy turizmni rivojlantirishda hamkorlik marketingi muhimdir. Turistik korxona yakka holda to'liq qiymat zanjirini yaratolmaydi. Mehmonxona, transport, ovqatlanish, muzey, hunarmandchilik markazlari va ko'ngilochar obyektlar yagona paket sifatida taklif qilinsa, turist uchun qulaylik ortadi va hududning iqtisodiy samarasi kuchayadi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, turizm marketing strategiyasi qisqa muddatli reklama aksiyasidan ko'ra ko'proq boshqaruv falsafasi sifatida qaralishi lozim. U bozorni o'rganish, mahsulotni shakllantirish, narxni belgilash, kommunikatsiya, xizmat sifati va post-xizmat munosabatlarini yagona tizimga birlashtirganidagina real natija beradi.

Natijalar

Amalga oshirilgan tahlil natijalariga ko'ra, turizm marketing strategiyalarining samaradorligi besh asosiy omilga bog'liq ekani aniqlandi: maqsadli auditoriyani to'g'ri aniqlash, qiymat taklifining ravshanligi, ko'p kanalli kommunikatsiya, servis sifati va sodiqlik mexanizmlarining mavjudligi. Ushbu omillar uyg'unlashganda turistik korxona yoki destinatsiyaning bozor ulushi oshadi.

Birinchidan, segmentatsiya va targeting amaliyoti marketing xarajatlarining samarasini oshiradi. Barcha turistlar uchun bir xil mazmundagi reklama tayyorlash o'rniga, talabalar, oilalar, ziyoratchilar, biznes sayohatchilar yoki xorijiy mehmonlar uchun alohida takliflar ishlab chiqish yuqori konversiya beradi. Bu strategiya resurslarni tejaydi va reklama xabarining aniqligini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, raqamli marketing vositalari turizm bozorida eng tez natija beruvchi instrumentlardan biri ekani kuzatildi. Qidiruv tizimida chiqish, ijtimoiy tarmoqdagi faol sahifalar, qisqa video formatlari, foydalanuvchi sharhlari bilan ishlash va onlayn bronlashning soddaligi xarid qaroriga bevosita ta'sir qiladi. Ayniqsa yosh auditoriya va xorijiy turistlar bilan ishlashda bu yo'nalish ustuvor ahamiyatga ega.

Uchinchidan, brending va servis sifati o'zaro mustahkam aloqaga ega. Kuchli reklama brendni tanitadi, ammo xizmat sifati ushbu brendga nisbatan ijobiy yoki salbiy reputatsiyani shakllantiradi. Demak, marketing bo'limi faoliyati operatsion boshqaruv, kadrlar tayyorlash va standartlashtirish jarayonlari bilan muvofiqlashtirilishi lozim.

To'rtinchidan, hamkorlik marketingi hududiy turizmni rivojlantirishda samarali natija beradi. Kompleks paketlar, qo'shma tadbirlar, festival va mavsumiy aksiyalar hududga keluvchilar oqimini oshiradi hamda turistik xarajatlarning ko'proq qismi shu hududning o'zida qolishiga xizmat qiladi.

Beshinchidan, CRM va sodiqlik dasturlari takroriy tashriflar sonini ko'paytirib, reklama xarajatlarini nisbatan kamaytiradi. Tadqiqot natijasi shuni ko'rsatadiki, turist bilan aloqa faqat xizmat sotilgunga qadar emas, balki xizmatdan keyin ham davom etishi kerak. Ana shunda og'zaki tavsiya, ijobiy sharh va qayta xarid ko'rsatkichlari oshadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, turizm marketing strategiyasi korxona yoki hududning bozordagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. U turist ehtiyojini chuqur anglash, mahsulotni aniq pozitsiyalash, narx va servisni muvozanatlash, raqamli kommunikatsiyalarni faollashtirish va sodiqlik mexanizmlarini yo'lga qo'yishni talab etadi.

Turizm marketingining zamonaviy modeli integrallashgan yondashuvga asoslanishi kerak. Ya'ni bozor tahlili, segmentatsiya, brending, kontent yaratish, bronlash jarayoni, xizmat ko'rsatish va post-servis aloqalari uzviy bir tizimda boshqarilgandagina barqaror natija olinadi. Shu bois turizm subyektlari marketingni alohida bo'limning vazifasi emas, balki umumiy boshqaruv strategiyasining markaziy qismi sifatida qabul qilishi zarur.

Amaliy tavsiya sifatida turizm tashkilotlari uchun quyidagilar taklif etiladi: maqsadli segmentlar bo'yicha alohida kontent va takliflar yaratish; ijtimoiy tarmoqlarda muntazam vizual kommunikatsiya yuritish; onlayn bronlash va to'lov jarayonini soddalashtirish; servis sifatini doimiy monitoring qilish; mijozlar bazasi bilan tizimli ishlash; hamkorlik paketlari va hududiy brending dasturlarini kengaytirish.

Kelgusida turizm marketingi sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar tahlili, shaxsiylashtirilgan tavsiyalar va immersive texnologiyalar yordamida yanada takomillashadi. Shuning uchun turizm sohasi vakillari marketing strategiyalarini innovatsion yondashuvlar bilan boyitib borishi, ayni paytda milliy madaniy xususiyatlarni saqlagan holda global bozorda raqobatbardosh taklif yaratishi maqsadga muvofiq.

Bibliografiya

1. Kotler P., Keller K. Marketing Management. Pearson Education.
2. Middleton V., Clarke J. Marketing in Travel and Tourism. Butterworth-Heinemann.
3. Morrison A. M. Marketing and Managing Tourism Destinations. Routledge.
4. Holloway J. C., Humphreys C., Davidson R. The Business of Tourism. Pearson.
5. Buhalis D. eTourism: Information Technology for Strategic Tourism Management. Pearson.
6. Pike S. Destination Marketing: Essentials. Routledge.
7. Goeldner C. R., Ritchie J. R. B. Tourism: Principles, Practices, Philosophies. Wiley.
8. Fyall A., Garrod B. Tourism Marketing: A Collaborative Approach. Channel View Publications.
9. Medlik S. Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality. Butterworth-Heinemann.
10. O'zbekiston Respublikasida turizm va xizmatlar sohasini rivojlantirishga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar to'plami.

SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING RAQAMLI TA'LIM TIZIMIDAGI AHAMIYATI

ЗНАЧЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ОСНОВЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ЦИФРОВОЙ СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

THE IMPORTANCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE BASED EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE DIGITAL EDUCATION SYSTEM

Usmonov Oyatulla Yo'ldoshali o'g'li

Farg'ona davlat texnika universiteti

Talaba

+998916685676

oyinlar77@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalarining raqamli ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayonini individuallashtirish, o'quv faoliyatini monitoring qilish, o'qitish samaradorligini oshirish hamda ta'lim resurslaridan foydalanishni optimallashtirishdagi imkoniyatlarini yoritishdan iborat. Tadqiqot jarayonida tahliliy, qiyosiy va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellektga asoslangan platformalar o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishi va ehtiyojlariga mos tavsiyalar berish, tezkor baholashni tashkil etish hamda masofaviy ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Xulosa sifatida aytish mumkinki, raqamli ta'lim tizimida sun'iy intellekt texnologiyalarini samarali joriy etish ta'lim sifatini oshirish, boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish va innovatsion ta'lim muhitini shakllantirishning muhim omillaridan biridir.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, raqamli ta'lim, ta'lim texnologiyalari, individuallashtirilgan o'qitish, masofaviy ta'lim, adaptiv ta'lim, ta'lim sifati

Аннотация: В данной статье анализируются роль и значение образовательных технологий на основе искусственного интеллекта в цифровой системе образования. Цель исследования заключается в раскрытии возможностей инструментов искусственного интеллекта в индивидуализации обучения, мониторинге учебной деятельности, повышении эффективности преподавания и оптимизации использования образовательных ресурсов. В ходе исследования применялись аналитический, сравнительный и обобщающий методы. Полученные результаты показывают, что платформы, основанные на искусственном интеллекте, способны формировать рекомендации с учетом уровня знаний, интересов и потребностей обучающихся, обеспечивать оперативное оценивание и способствовать повышению качества дистанционного образования. В заключение отмечается, что эффективное внедрение технологий искусственного интеллекта в цифровую образовательную среду является важным фактором повышения качества образования, совершенствования управленческих процессов и формирования инновационной образовательной среды.

Ключевые слова: искусственный интеллект, цифровое образование, образовательные технологии, персонализированное обучение, дистанционное обучение, адаптивное обучение, качество образования

Abstract: This article examines the role and significance of artificial intelligence based educational technologies in the digital education system. The purpose of the study is to identify the potential of AI tools for personalizing instruction, monitoring learning activities, improving teaching efficiency, and optimizing the use of educational resources. The research is based on analytical, comparative, and generalization methods. The findings indicate that AI-driven platforms can provide recommendations tailored to learners' knowledge level, interests, and needs, support rapid assessment, and improve the quality of distance education. The study also shows that such technologies contribute to more flexible and data-informed educational management. It is concluded that the

effective integration of artificial intelligence into the digital education environment is an important factor in improving education quality, enhancing institutional management, and creating an innovative learning ecosystem adapted to contemporary educational demands.

Keywords: artificial intelligence, digital education, educational technologies, personalized learning, distance education, adaptive learning, education quality

KIRISH

Raqamli ta'lim tizimining jadal rivojlanishi ta'lim jarayonini tashkil etish, boshqarish va individuallashtirish masalalarini yangi bosqichga olib chiqdi. Shu sharoitda sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalari o'quvchilarning ehtiyojlari, bilim darajasi va o'zlashtirish sur'atiga moslashuvchi muhit yaratishi bilan alohida ahamiyat kasb etmoqda. Sun'iy intellektning mazkur imkoniyatlari, avvalo, katta hajmdagi ta'limiy ma'lumotlarni tahlil qilish, o'quv faoliyatidagi naqshlarni aniqlash hamda adaptiv tavsiyalar ishlab chiqish bilan bog'liq [1: 3], [7: 28]. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda ta'lim samaradorligi faqat axborotni uzatish bilan emas, balki o'quvchining bilish faoliyatini qo'llab-quvvatlash, fikrlash jarayonini faollashtirish va individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirish bilan ham belgilanadi [2: 7], [6: 41]. Shu bois sun'iy intellekt asosidagi vositalarni raqamli ta'lim tizimiga integratsiya qilish bugungi kunda nafaqat texnologik, balki pedagogik va ijtimoiy dolzarb masala sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, masofaviy va aralash ta'lim shakllarining kengayishi ushbu texnologiyalarning amaliy ahamiyatini yanada kuchaytirdi [8: 12].

Mazkur tadqiqotning maqsadi sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalarining raqamli ta'lim tizimidagi ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish va ularning ta'lim sifati hamda boshqaruv samaradorligiga ta'sirini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun sun'iy intellektning ta'lim sohasida qo'llanilishiga doir nazariy yondashuvlarni ko'rib chiqish, raqamli ta'lim muhitida qo'llanilayotgan asosiy

texnologik yechimlarni tavsiflash hamda ularning didaktik imkoniyatlarini baholash zarur. Shuningdek, tadqiqot doirasida adaptiv ta'lim, intellektual tutor tizimlari, o'quv analitikasi va ta'limiy ma'lumotlarni qazib olish kabi yo'nalishlarning o'zaro bog'liqligini ochib berish muhim hisoblanadi [3: 2], [9: 4]. Bunday yondashuv o'quvchilar faoliyati haqidagi ma'lumotlar asosida qaror qabul qilish, o'qitish jarayonini moslashtirish va natijalarni oldindan baholash imkonini beradi [10: 15]. Shu bilan birga, tadqiqot vazifalari qatoriga sun'iy intellektni joriy etishda uchrashi mumkin bo'lgan pedagogik, tashkiliy va etik omillarni umumiy jihatdan yoritish ham kiradi [4: 18].

Hozirgi kunda sohada olib borilgan ilmiy izlanishlar sun'iy intellektning ta'limdagi imkoniyatlari keng ekanini ko'rsatmoqda, biroq bu jarayon bir xil darajada va bir xil natijadorlik bilan kechmayapti. Xususan, o'quv analitikasi va educational data mining yo'nalishlari o'quvchilarning xatti-harakatlari, qiyinchiliklari va o'zlashtirish ko'rsatkichlarini aniqlashda muhim vosita sifatida qaralmoqda [3: 5], [9: 6]. Boshqa tomondan, intellektual o'qituvchi tizimlari va adaptiv platformalar o'quvchiga shaxsiylashtirilgan yordam ko'rsatish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilishi ta'kidlanadi [4: 63], [10: 22]. Ayrim tadqiqotlarda esa texnologik taraqqiyot bilan bir qatorda o'qituvchining roli, pedagogik maqsadlarning ustuvorligi va raqamli tengsizlik masalalariga ham alohida e'tibor qaratiladi [5: 49], [8: 57]. Demak, sohaning hozirgi holati sun'iy intellektni ta'limga joriy etish masalasi ko'p qirrali ekanini, uning samarasi texnik infratuzilma, metodik ta'minot va inson omili bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi. Shu jihatdan, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalarining raqamli ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyatini kompleks tahlil qilish ilmiy hamda amaliy zarurat hisoblanadi.

Adabiyotlarda sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalari, avvalo, o'qitishni moslashtirish, bilim holatini model qilish va qaror qabul qilishni avtomatlashtirish bilan bog'liq yondashuvlar doirasida talqin etiladi. Mashinali o'qitish nazariyasi ta'lim ma'lumotlaridan qonuniyatlarni ajratib olish, o'quvchi faoliyatini bashorat qilish hamda tavsiyalar ishlab chiqish uchun metodologik asos yaratadi [1: 1], [7: 2]. Shu bilan birga, kognitiv yondashuv vakillari o'rganish jarayonini faqat algoritmik baholash bilan

cheklab bo'lmashligini, balki xotira, e'tibor, motivatsiya va muammo yechish kabi ichki mexanizmlarni ham hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi [2: 35]. Intellektual o'qituvchi tizimlar bo'yicha tadqiqotlar esa talabaning individual trajektoriyasini kuzatish, xatolar tabiatini aniqlash va mos pedagogik yordam ko'rsatish imkoniyatini markaziy masala sifatida ko'rsatadi [10: 18]. Shunday qilib, ilmiy manbalarda sun'iy intellektning ta'limdagi ahamiyati texnik vosita sifatida emas, balki o'qitishning mazmuni, sur'ati va shaklini shaxsiylashtiruvchi kompleks mexanizm sifatida izohlanadi.

So'nggi tadqiqotlarda learning analytics va educational data mining yo'nalishlari raqamli ta'lim tizimida o'quv jarayonini tahlil qilishning asosiy ilmiy platformalaridan biri sifatida qaralmoqda. Ushbu yondashuvlar talabalarning raqamli izlari asosida o'zlashtirish dinamikasi, xavf guruhlari va ishtirok ko'rsatkichlarini aniqlashga xizmat qiladi, bu esa erta pedagogik aralashuv imkonini kengaytiradi [3: 6], [9: 3]. Biroq adabiyotlarda bu tizimlar bilan bog'liq bir qator muammolar ham ko'rsatiladi: ma'lumotlar sifati va talqini, algoritmik xolislik, shaffoflik, shaxsiy daxlsizlik hamda pedagogik qarorlarning haddan tashqari avtomatlashtirilishi shular jumlasidandir [4: 41], [8: 57]. Ayrim mualliflar sun'iy intellektni ta'limda joriy etishda texnologik determinizmga berilish xavfi mavjudligini, ya'ni texnologiyani o'zi-o'zidan ta'lim sifatini oshiruvchi omil sifatida ko'rish ilmiy jihatdan yetarli emasligini qayd etadi [8: 61]. Demak, raqamli ta'lim tizimida sun'iy intellektdan samarali foydalanish faqat ma'lumotlarni yig'ish bilan emas, balki ularni pedagogik mazmunga ega holda sharhlash bilan belgilanadi.

Muammolarga taklif etilgan yechimlar orasida inson va mashina hamkorligiga asoslangan model alohida o'rin tutadi. Bu yondashuvga ko'ra, sun'iy intellekt o'qituvchini siqib chiqarmaydi, aksincha baholash, tavsiya berish va monitoring jarayonlarini kuchaytirib, pedagogning strategik va tarbiyaviy rolini mustahkamlaydi [5: 74], [4: 89]. Ta'lim kontentini ishlab chiqishda multimedia o'rganish tamoyillariga amal qilish, ya'ni kognitiv yuklamani me'yorlashtirish va axborotni qabul qilishning psixologik qonuniyatlarini hisobga olish sun'iy intellekt vositalarining samaradorligini oshiruvchi muhim shart sifatida ko'rsatiladi [6: 48]. Shuningdek, adabiyotlarda adaptiv

platformalarni ishlab chiqishda izohlanadigan algoritmlar, etik me'yorlar va foydalanuvchi uchun tushunarli interfeyslarni uyg'unlashtirish zarurligi qayd etiladi [7: 28], [10: 102]. Natijada, asosiy ilmiy xulosa shundan iboratki, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalarining ahamiyati ularning texnik murakkabligida emas, balki raqamli ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan, adolatli va pedagogik jihatdan asoslangan ta'lim muhitini yaratish salohiyatidadir.

Tadqiqot metodologiyasi mavzuning ko'p qatlamli xususiyatidan kelib chiqib, bir-birini to'ldiruvchi usullar majmuasiga tayandi. Avvalo, tahlil metodi orqali sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalarining tarkibiy unsurlari, ularning didaktik vazifalari hamda raqamli ta'lim tizimida bajaradigan funksiyalari alohida komponentlar kesimida o'rganildi. Mazkur yondashuv, ayniqsa, mashinali o'qitish, intellektual tutorlik tizimlari va o'quv analitikasi kabi yo'nalishlarning nazariy asoslarini farqlash va ularning ta'lim jarayoniga ta'sir mexanizmlarini aniqlashtirishda muhim bo'ldi [1: 27], [10: 18]. Shuningdek, sintez metodi yordamida turli manbalarda uchraydigan pedagogik, kognitiv va texnologik qarashlar yagona konseptual doiraga birlashtirildi, bu esa sun'iy intellektning faqat texnik vosita emas, balki o'qitish samaradorligini oshiruvchi kompleks ta'limiy omil ekanini asoslash imkonini berdi [2: 34], [6: 51]. Tahlil va sintezning uyg'un qo'llanishi natijasida mavzuga doir nazariy qarashlar o'rtasidagi ichki bog'liqlik ochib berildi hamda tadqiqot predmetining mazmuniy chegaralari aniqlashtirildi. Shu tariqa metodologik asos empirik kuzatuvlardan ko'ra ko'proq nazariy umumlashtirish va ilmiy talqin qilishga yo'naltirildi.

Bundan tashqari, qiyosiy metod orqali sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalarining an'anaviy raqamli platformalardan farqli jihatlari, xususan, moslashtirish, bashoratlash va real vaqt rejimida qayta aloqa berish imkoniyatlari o'zaro solishtirildi [4: 63], [5: 88]. Ushbu usul turli ilmiy yondashuvlarda sun'iy intellektning ta'limdagi o'rni bir xil talqin qilinmasligini ko'rsatib, texnologik optimizm va tanqidiy pedagogik qarashlar o'rtasidagi tafovutlarni aniqlashga xizmat qildi [8: 41]. Tizimli yondashuv esa tadqiqotning asosiy metodologik tayanchi sifatida raqamli ta'lim tizimini o'zaro bog'liq subyektlar, ma'lumotlar oqimi, algoritmik vositalar va didaktik

maqsadlardan iborat yaxlit muhit sifatida ko'rib chiqishga imkon berdi [7: 29]. Aynan shu yondashuv asosida sun'iy intellekt vositalarining samarasi faqat algoritmik aniqlik bilan emas, balki pedagogik muvofiqlik, foydalanuvchi ehtiyoji va institutsional sharoit bilan birgalikda baholanishi lozimligi asoslandi [3: 12], [9: 4]. Metodlarning bunday integrativ qo'llanilishi tadqiqotda biryoqlama xulosalardan qochish, muammoni ko'p omilli hodisa sifatida talqin qilish hamda ilmiy xulosalarning izchilligini ta'minlashga xizmat qildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalari raqamli ta'lim tizimida o'quvchi faoliyati haqidagi ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash va individual o'qitish trayektoriyasini shakllantirish imkonini sezilarli darajada kengaytiradi. Ayniqsa, adaptiv tavsiya mexanizmlari o'quv materialining murakkablik darajasini foydalanuvchining joriy bilim holatiga moslashtirish orqali o'zlashtirish jarayonining izchilligini kuchaytirishi aniqlandi [1: 27], [10: 84]. Tahlil natijalariga ko'ra, bunday tizimlarda o'quvchi xatti-harakatlarini model qilish nafaqat bilimdagi bo'shliqlarni aniqlash, balki kelgusi o'quv qiyinchiliklarini oldindan ko'rish uchun ham muhim analitik asos yaratadi [3: 15]. Shu jihatdan sun'iy intellektning raqamli platformalarga integratsiyasi oddiy kontent yetkazib berishdan farqli ravishda, o'quv jarayonini dinamik boshqarish vositasiga aylanadi. Natijalarning ilmiy ahamiyati shundaki, ular ta'limni raqamlashtirish samaradorligi faqat texnik infratuzilma bilan emas, balki ma'lumotga asoslangan pedagogik moslashtirish darajasi bilan ham belgilanayotganini ko'rsatadi. Bu holat raqamli ta'lim tizimida sun'iy intellektni yordamchi modul emas, balki didaktik qarorlarni qo'llab-quvvatlovchi markaziy komponent sifatida talqin qilish zarurligini anglatadi.

Muhokama jarayonida aniqlangan yana bir muhim natija shundan iborat bo'ldiki, sun'iy intellekt asosidagi vositalarning samaradorligi faqat algoritmik aniqlik bilan emas, balki ularning kognitiv va pedagogik tamoyillarga qanchalik mosligi bilan belgilanadi. O'quvchini ortiqcha axborot yuklamasidan himoya qilish, vizual va matnli resurslar o'rtasidagi muvozanatni saqlash hamda fikrlash jarayonini bosqichma-bosqich qo'llab-quvvatlash kabi omillar texnologik yechimlarning haqiqiy ta'limiy qiymatini belgilaydi

[2: 118], [6: 63]. Mazkur natija ayrim texnotsentrik yondashuvlardan farqli ravishda, sun'iy intellektni o'quv natijasining bevosita emas, balki pedagogik vositalangan omili sifatida ko'rish lozimligini tasdiqlaydi. Shu ma'noda, mavjud natijalar sun'iy intellektning ta'limdagi istiqbolini keng baholagan ishlardagi xulosalar bilan uyg'unlashadi, biroq uning samarasi o'qituvchi ishtiroki va metodik loyihalash sifati bilan chambarchas bog'liq ekanini yanada aniqroq ko'rsatadi [4: 52], [5: 91]. Demak, raqamli ta'lim tizimida sun'iy intellektni joriy etish masalasi faqat dasturiy yangilanish emas, balki o'qitish modelini qayta ko'rib chiqish bilan bog'liq kompleks jarayon hisoblanadi. Ushbu yondashuv ilmiy jihatdan ta'lim texnologiyalarini baholashda texnik ko'rsatkichlar bilan bir qatorda kognitiv samaradorlik mezonlarini ham kiritish zarurligini asoslaydi.

Boshqa tadqiqotlar bilan solishtirganda, ushbu natijalar learning analytics va educational data mining yo'nalishlarida ilgari surilgan qarashlarni amaliy-pedagogik nuqtai nazardan to'ldiradi. Xususan, ayrim manbalarda ma'lumotlar tahlili ko'proq monitoring va bashoratlash vositasi sifatida talqin etilgan bo'lsa, mazkur muhokama ularning o'quv mazmunini diferensial taqdim etish va qayta aloqa sifatini yaxshilashdagi rolini ham alohida ko'rsatadi [3: 21], [9: 4]. Shu bilan birga, natijalar sun'iy intellektni ta'limga tatbiq etishda ehtiyotkor yondashuv zarurligini ta'kidlagan tanqidiy qarashlar bilan ham ma'lum darajada mos keladi, chunki algoritmik tavsiyalar pedagogik mas'uliyatni to'liq almashtira olmaydi [8: 97]. Bu jihat, ayniqsa, raqamli ta'lim tizimida shaffoflik, adolatlilik va foydalanuvchi ishonchi kabi omillar saqlanmagan holatlarda texnologik samaradorlikning cheklanishi mumkinligini ko'rsatadi [7: 1042], [4: 117]. Shunday qilib, olingan natijalar sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalarining ahamiyati ularning avtomatlashtirish imkoniyatida emas, balki o'quv jarayonini maqsadli, moslashuvchan va tahliliy asosda boshqarish salohiyatida namoyon bo'lishini tasdiqlaydi. Mazkur xulosa raqamli ta'lim tizimini rivojlantirishda sun'iy intellektni texnologik innovatsiya sifatida emas, balki pedagogik transformatsiya omili sifatida baholash uchun ilmiy asos yaratadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalari raqamli ta'lim tizimining funksional imkoniyatlarini kengaytirib, o'quv jarayonini yanada moslashuvchan, shaxsga yo'naltirilgan va ma'lumotlarga tayangan holda tashkil etish imkonini beradi. Ularning eng muhim ahamiyati ta'lim oluvchining o'zlashtirish sur'ati, bilimdagi bo'shliqlari va faoliyat dinamikasini tahlil qilish orqali pedagogik qarorlarni asoslashga xizmat qilishida namoyon bo'ladi [3: 2], [9: 4]. Shu bilan birga, bunday texnologiyalar nafaqat baholash aniqligini oshiradi, balki o'quv materialini individual ehtiyojlarga mos taqdim etish orqali ta'lim sifatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi [6: 51], [10: 18]. Ilmiy nuqtai nazardan, mazkur yo'nalish sun'iy intellekt, kognitiv psixologiya va raqamli pedagogika kesishgan nuqtada yangi tadqiqot maydonini shakllantiradi [2: 37], [4: 23]. Amaliy jihatdan esa, ushbu yondashuv ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini boshqarish, resurslarni optimallashtirish va o'qitish strategiyalarini takomillashtirish uchun muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda sun'iy intellekt asosidagi ta'lim texnologiyalarining samaradorligini turli yosh, fan va institutsional sharoitlar kesimida chuqurroq qiyosiy o'rganish maqsadga muvofiqdir. Ayniqsa, algoritmik tavsiyalarning pedagogik asoslanganligi, ularning shaffofligi va natijalarning izohlanish darajasi alohida ilmiy e'tibor talab qiladi [5: 76], [7: 28]. Shuningdek, ma'lumotlar xavfsizligi, axborot maxfiyligi va raqamli tengsizlik bilan bog'liq masalalarni ta'lim tizimi kontekstida kompleks baholash zarur [4: 91], [8: 64]. Keyingi izlanishlarda o'qituvchi, ta'lim oluvchi va raqamli platforma o'rtasidagi o'zaro ta'sirni bir butun ekotizim sifatida tahlil qilish, texnologiyaning haqiqiy pedagogik qiymatini aniqlashga yordam beradi. Shu asosda, sun'iy intellektning ta'limdagi istiqboli faqat texnik taraqqiyot mezonlari bilan emas, balki uning didaktik, etik va ijtimoiy samaradorligi bilan baholanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alpaydin E. Introduction to Machine Learning. Darslik. – Cambridge: The MIT Press, 2014. – 640 b.

2. Anderson J.R. Cognitive Psychology and Its Implications. Darslik. – New York: Worth Publishers, 2010. – 512 b.
3. Baker R.S., Inventado P.S. Educational Data Mining and Learning Analytics. Monografiya. – New York: Springer, 2014. – 320 b.
4. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Monografiya. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019. – 240 b.
5. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century. Monografiya. – London: UCL Institute of Education Press, 2018. – 220 b.
6. Mayer R.E. Multimedia Learning. Darslik. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021. – 545 b.
7. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. Darslik. – Harlow: Pearson, 2021. – 1168 b.
8. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. Monografiya. – London: Bloomsbury Academic, 2016. – 224 b.
9. Siemens G., Baker R.S.J.d. Learning Analytics and Educational Data Mining: Towards Communication and Collaboration. Monografiya. – New York: Springer, 2012. – 252 b.
10. Woolf B.P. Building Intelligent Interactive Tutors: Student-Centered Strategies for Revolutionizing E-Learning. Monografiya. – Burlington: Morgan Kaufmann, 2010. – 528 b.